

Analyse antwoorden WWF Vragenlijst tbv Europese Verkiezingen

Introductie

Vijf jaar geleden lanceerde de Europese Commissie de Green Deal van de EU, een gedurfd plan om onze samenleving en economie veerkrachtiger te maken, klimaatneutraliteit te bereiken en het verlies aan biodiversiteit te keren. Als de Green Deal wordt voortgezet, uitgebreid en gehandhaafd, zal deze klimaat, natuur, burgers en bedrijven beschermen, en biedt hoop op een betere toekomst. We kunnen er echter niet vanuit gaan dat deze vooruitgang zich naadloos zal doorzetten in de volgende termijn.

Met de Europese verkiezingen van 2024 voor de deur, wil het Wereld Natuur Fonds begrijpen waar politieke partijen precies staan op het gebied van milieu- en klimaatbeleid. We willen kiezers duidelijke informatie geven over wat ze kunnen verwachten van hun toekomstige vertegenwoordigers. Gezien de ernst van de huidige sociale, milieu-, klimaat- en geopolitieke uitdagingen, zijn deze verkiezingen van groot belang in de geschiedenis van de Europese Unie. Meer dan ooit moeten alle politieke partijen moed en ambitie tonen om snel actie te ondernemen tegen de dubbele klimaat- en biodiversiteitscrisis.

Zullen ze prioriteit geven aan de EU Green Deal en het hoog op de politieke agenda voor de komende vijf jaar zetten? Zullen ze samenwerken met de natuur om de autonomie en veerkracht van Europa te versterken? Zullen ze zorgen voor de nodige investeringen om de transitie te stimuleren en tegelijkertijd kwetsbare bevolkingsgroepen en belangrijke economische sectoren steunen?

Algemene reflectie

Vooruitlopend op de Europese verkiezingen van 2024 heeft Wereld Natuur Fonds de in Europa actieve politieke partijen benaderd om hun standpunten over milieu- en klimaatkwesties te peilen en hun antwoorden te vergelijken met onze aanbevelingen om de klimaat- en biodiversiteitscrisis aan te pakken. Acht Nederlandse partijen waren in staat de enquête te beantwoorden.

Uit de resultaten blijkt dat alle partijen de Green Deal van de EU steunen en er een topprioriteit van maken in de volgende zittingsperiode. Op concrete onderdelen tonen de partijen een eensgezinde en ongekende betrokkenheid voor klimaat- en milieudoelstellingen.

Uit onze analyse blijkt dat alle acht responderende partijen nieuwe wetgevende maatregelen om de Green Deal te bevorderen steunen. Het bestrijden van klimaatverandering is een prioriteit voor iedereen, zoals blijkt uit de unanieme steun voor het ombuigen van subsidies voor fossiele brandstoffen en andere milieuonvriendelijke subsidies en het toepassen van op de natuur gebaseerde oplossingen om klimaatverandering aan te pakken. Natuurbescherming is ook een

aandachtspunt: alle partijen verbinden zich ertoe meer geld vrij te maken voor natuurbehoud en het handhaven van milieuwetten zoals de Kaderrichtlijn Water.

Ook de herziening van ons voedselsysteem wordt door alle partijen gesteund wat blijkt uit antwoorden op de vraag of wetgeving nodig is om de duurzaamheid in de gehele voedselketen te verbeteren. Verrassend genoeg zijn zeven van de acht deelnemende partijen het er zelfs over eens dat het huidige overheidsgeld wat naar boeren gaat anders ingericht moet worden en beter aan moet sluiten bij de verduurzaming van de sector.

Iedereen is het erover eens dat toegang tot informatie, de rechter en publieke inspraak verbeterd moet worden.

Maar het gevaar zit in de details. Bij nadere bestudering van de antwoorden van de partijen blijkt dat sommige partijen dubbelzinnig zijn of zelfs standpunten innemen die de internationale verbintenissen van de EU om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5°C en het verlies aan biodiversiteit om te keren, zouden kunnen afzwakken. Enkele partijen doen ook vage toezeggingen over het uitfaseren van fossiele brandstoffen en het verbeteren van de definitie van “ecologisch duurzame activiteiten”.

De consensus over het belang van voortzetting en prioriteit geven aan de Green Deal is een belangrijke stap voorwaarts. Er is echter een opvallende kloof als het gaat om het committeren aan specifieke, uitvoerbare maatregelen. Deze kloof doet vrezen dat voor sommige partijen de toezegging voor de Green Deal van de EU slechts lippen dienst is in plaats van echte politieke wil.

De komende maanden vragen om een open, wetenschappelijk onderbouwde discussie waarin milieu- en klimaatkwesties op een samenhangende manier worden bekeken, aangezien ze allemaal invloed hebben op elkaar. Politieke partijen moeten hun standpunten over een aantal cruciale beleidsmaatregelen verduidelijken en hun inspanningen verhogen om ervoor te zorgen dat de EU de klimaat- en biodiversiteitscrisis effectief aanpakt. De volgende Europese Commissie zal de ingeslagen weg van de Green Deal moeten continueren dus prioriteit even aan het klimaat en de natuur en er tegelijkertijd voor zorgen dat kwetsbare gemeenschappen en kleine bedrijven niet de zwaarste lasten dragen van deze broodnodige overgang.

Doordat maar acht politieke partijen in staat waren de enquête te beantwoorden is dit overzicht niet volledig. Zo ontbreken meerdere partijen die maar weinig aandacht besteden aan natuur en klimaat in hun verkiezingsprogramma.

Methodologie

In december 2023 bepaalde WWF belangrijke acties die onze politieke leiders in de volgende politieke termijn zouden moeten uitvoeren om onze samenleving en economie veerkrachtiger te maken en de klimaat- en biodiversiteitscrisis een halt toe te roepen. Een paar maanden later stuurde het Europese kantoor van WWF in Brussel een vragenlijst naar de tien politieke partijen in

de EU die zich kandidaat stellen voor de EU-verkiezingen van 2024 om hun standpunt ten aanzien van onze belangrijkste voorstellen te peilen. Tegelijkertijd stuurden WWF-NL en WWF-kantoren uit 13 andere EU-landen een vragenlijst naar nationale politieke partijen en voerden hun eigen analyse uit.

Voor elke vraag werd de partijen gevraagd om een standpunt in te nemen over de voorstellen door te kiezen tussen maximaal drie opties. Deze geven een grotere of kleinere mate van betrokkenheid aan bij beleid dat Europa zou kunnen helpen om de klimaat- en biodiversiteitscrisis aan te pakken. Daarnaast kregen de partijen de kans om hun antwoorden uit te hun standpunten te verduidelijken. Zowel de antwoorden als de schriftelijke bijdragen zijn meegenomen in deze analyse.

De partijen ontvingen verschillende verzoeken van WWF-NL om de vragenlijst van de partij in te vullen. In de gevallen waarin sommige vragen niet hadden beantwoord, nam WWF opnieuw contact met ze op om ze de gelegenheid te geven dit alsnog te doen. In Nederland hebben PVV en BBB nooit op berichten gereageerd. NSC heeft aangegeven niet in staat te zijn de vragen te beantwoorden.

Annex: Antwoorden WWF's vragenlijst van politieke partijen

1. Behoud en versterking van de Europese Green Deal

In 2019 publiceerde de EU de [Europese Green Deal](#), een alomvattende agenda om klimaatverandering en aantasting van het milieu aan te pakken, en de Europese economie van efficiënter en concurrerender te maken. De Europese Green Deal omvat beleid op het gebied van klimaat, energie, biodiversiteit, landbouw, circulaire economie, vervoer en financiën. Verschillende toezeggingen moeten echter nog worden omgezet in realiteit (bijv. [de overgang naar duurzame voedselsystemen](#)), en sommige genomen maatregelen komen niet overeen met de oorspronkelijke ambitie (bijv. [de totale emissiereductie in de EU die is afgesproken voor 2030](#)). Als uw partij wordt verkozen, kan zij de EU helpen bij de transitie naar een groener en rechtvaardiger samenleving door ervoor te zorgen dat de Europese Green Deal volledig wordt uitgevoerd.

Verbindt uw partij zich eraan om de Europese Green Deal in de komende vijf jaar te handhaven, van de uitvoering ervan een topprioriteit te maken en aanvullende en strengere EU-wetgeving op het gebied van klimaat en milieu te steunen zodat er wordt voldaan aan de verplichtingen die zijn aangegaan in het kader van de Europese Green Deal?

- Ja, we zullen de Europese Green Deal handhaven als een van de belangrijkste politieke prioriteiten, onder andere door aanvullende en strengere EU-wetgeving op het gebied van klimaat en milieu te steunen.
  - **GL-PvdA, D66, SP, PvdD, CU, Volt**
- Ja, we zullen de Europese Green Deal handhaven als een van de belangrijkste politieke prioriteiten, maar we zullen alleen de implementatie van bestaande EU-wetgeving op het gebied van klimaat en milieu ondersteunen.
  - **VVD, CDA**
- Nee, we handhaven de Europese Green Deal niet als een van de belangrijkste politieke prioriteiten
  - -

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: We moeten ons economisch systeem omvormen tot een groene en eerlijke welzijnseconomie. Dat kunnen we in Nederland niet alleen; we hebben de Europese Unie erbij nodig. Met de Europese Green Deal en het Sociale Klimaatfonds is daarvoor de basis gelegd. De goede uitvoering van de Green Deal is wat GroenLinks-PvdA betreft dan ook topprioriteit.

VVD: Wij willen een schoon land doorgeven aan toekomstige generaties, dat in 2050 klimaatneutraal is. De afspraken uit de Green Deal zijn daarbij essentieel. We willen daaraan vasthouden. De VVD vindt een goed uitvoeringspakket een randvoorwaarde om nieuwe wetgeving te steunen. Er is de afgelopen jaren zo veel nieuwe wetgeving bijgekomen, dat veel ondernemers en overheden door de bomen het bos niet meer zien.

We kijken daarom kritisch naar nieuwe wetgeving, en willen met name aan de slag op implementatie. Doelen zijn er namelijk niet om te stellen, maar om te behalen.

D66: De schaal van de transities kunnen we namelijk alleen realiseren op Europees niveau. De lat moeten we daarbij hoger leggen. Met de Green Deal heeft de Europese Unie laten zien dat we bijzondere dingen kunnen realiseren, als we samenwerken en blijven vasthouden aan wat ons verbindt in plaats van uit elkaar drijft. En de groene transitie biedt volop kansen en mogelijkheden, als deze rechtvaardig en sociaal is. Als de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Als de mensen in de meest kwetsbare posities ondersteuning krijgen. Als vervuilende multinationals meebetalen aan verduurzaming, want zij hebben het meest profijt van het fossiele tijdperk. Als we structureel en strategisch investeren, innovatieve, groene ondernemers steunen en de kracht van diversiteit omarmen als concurrentievoordeel. Als we duidelijke Europese regels maken en eerlijk beprizen, zodat de vervuiler betaalt en hergebruik rendabel is. Als groen de norm is en iedereen mee kan doen.

SP: De Europese Green Deal is verre van baanbrekend, aangezien deze steunt op het economische model van kapitalisme. Het dient daarmee, zoals gewoonlijk, vooral de belangen van de allerrijksten en negeert daarmee het principe van klimaatrechtvaardigheid. De SP pleit voor een Rood Antwoord op de Green Deal. Wij steunen aanvullende wetgeving waarin iedereen meedenkt, niet alleen de gaslobby. We willen een Europees bodenplan, plannen om de Europese infrastructuur te verbeteren en ook het landbouwbeleid en het handelsbeleid moet op Europees niveau worden herzien zodat het belang van het milieu voorop staat. Wij pleiten voor een radicaal politiek-economisch klimaatbeleid dat klassenstrijd koppelt aan een sociale en groene toekomst waarin de belangen van het kapitaal niet voorop staan maar die van de werkende klasse. Wat de SP betreft zorgt een echte Green Deal voor groene goedkope elektriciteit, goed betaalde groene banen en geïsoleerde duurzame woningen voor iedereen. Wij zullen er alles aan doen om de Europese Green Deal aan te vullen en te amenderen tot deze doelen bereikt zijn.

CDA: Wat het CDA betreft is het nodig om te blijven investeren in o.a. wetgeving zoals CBAM en stevige groene industriepolitiek. Wat het CDA betreft is het vooral belangrijk dat de wetgeving kaders heeft en lidstaten ruimte houden voor de nationale implementatie.

Partij voor de Dieren: Wereldwijd worden meer dan 1 miljoen dier- en plantensoorten worden bedreigd met uitsterven. Wij strijden voor een gezonde natuur en voor het beperken van klimaatverandering: voor een leefbare Aarde voor mens en dier: zowel voor huidige als toekomstige generaties. Een ambitieuze Green Deal, die tevens een einde maakt aan het lijden van dieren in de vee-industrie is onze absolute toprioriteit.

ChristenUnie: De ChristenUnie steunt de ambitie van de EU Green Deal om zo snel als mogelijk is klimaatneutraal te worden, en daarmee een voorbeeld en aanjager te zijn voor andere continenten. We willen toewerken naar de economie van het genoeg. Daarvoor werken we aan meer houdbare manieren van produceren en consumeren en daarmee aan het goede leven binnen de sociale en ecologische grenzen van onze aarde. Vanuit dit startpunt kijken we naar de energietransitie, naar prijsprykkels die een duurzame levensstijl, mobiliteit en productiemethoden belonen en een omgang met de aarde waarin er toekomst is voor een sterke natuur en een duurzame landbouw- en visserijsector.

Volt: Yes, we fully support the EGD and the strengthening of its aims and policies, which entails leaving no pollutant sector behind.

2. Het bereiken van klimaatneutraliteit

Binnen de Europese Green Deal heeft de EU haar doelstelling om in 2050 klimaatneutraal te zijn in de [Europese klimaatwetgeving](#) vastgelegd, met tussentijdse doelstellingen om de uitstoot van broeikasgassen in 2030 en 2040 te verminderen. In het eerste tussentijdse wettelijke doel is al vastgelegd de 'netto-emissies' van de EU (emissies na aftrek van koolstofverwijdering zoals bossen en andere landschappen) in 2030 met ten minste 55% te verlagen ten opzichte van 1990. Er is echter nog geen wettelijke doelstelling voor de tweede tussentijdse doelstelling voor 2040. Volgens het [recente advies](#) van de European Scientific Advisory Board on Climate Change over de doelstelling voor 2040 heeft de EU volgens bepaalde ethische principes haar eerlijke deel van het wereldwijde emissiebudget al opgebruikt. Het standpunt van het WWF is dat de EU moet streven naar klimaatneutraliteit - d.w.z. een reductie van 100% van de netto broeikasgasemissies - in 2040, in plaats van 2050.

Welk niveau van vermindering van de netto-uitstoot van broeikasgassen tegen 2040 wil uw partij vastleggen in EU-wetgeving?

- Ten minste 100% (d.w.z. klimaatneutraliteit bereiken in 2040)
  - **GL-PvdA, D66, SP, PvdD, Volt**
- Ten minste 90%
  - **VVD, CDA, CU**
- Minder dan 90%, of helemaal geen wettelijk bindende doelstelling voor 2040
  - -

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: GroenLinks-PvdA wil de aanpak van de klimaatcrisis versnellen. In lijn met het Klimaatakkoord van Parijs beperken we de wereldwijde opwarming tot anderhalve graad. Klimaatrechtvaardigheid staat daarbij voorop, binnen Nederland, Europa en internationaal. Rijke landen die het meest hebben bijgedragen aan klimaatverandering moeten verantwoordelijkheid nemen. Daarom vinden wij dat de EU in 2040 klimaatneutraal moet zijn. Dit vereist solidariteit met mensen en EU-landen die een grotere achterstand en minder middelen hebben.

VVD: De VVD ondersteunt een nieuwe bindende doelstelling op EU-niveau voor de vermindering van de netto-uitstoot van broeikasgassen voor 2040. Het hebben van een bindend tussendoel in 2040, terwijl we werken aan klimaatneutraliteit in 2050, is belangrijk om investeringen in vergroening te versnellen en gericht te laten plaatsvinden. Wanneer de huidige Europese wetgeving na 2030 (reductiedoel 55%) blijft bestaan, zal er in 2040 naar verwachting 88% reductie hebben plaatsgevonden. De VVD spreekt zich niet uit tegen een ambitieuzere doelstelling voor 2040, maar stelt daarbij als randvoorwaarde dat er een stevig uitvoeringspakket ligt, met voldoende oog voor het Nederlands en Europees concurrentievermogen, koolstoflekkage en het draagvlak in de samenleving.

D66: In 2040 is Europa klimaatneutraal en in 2050 klimaatpositief (pagina 34 van verkiezingsprogramma)

SP: Wij onderschrijven het doel om klimaatneutraal te worden, maar de ingeslagen weg gaat ons daar niet brengen. De aanpak moet rechtvaardig zijn, waarbij we grote vervuilers belasten waar ze de norm

overschrijden. Wij doen dit zodat alle mensen kunnen meedoen en erop vooruitgaan zonder dat het leven onbetaalbaar wordt. De heersende macht van het kapitaal maakt het onmogelijk voor de werkende klasse om mee te genieten van de baten die een sociale en rechtvaardige transitie mogelijk zou maken. Dit leidt tot weerstand onder mensen tegen klimaatbeleid. Zij zien banen verdwijnen, duurdere energie en horen alleen dat een beter klimaat bij henzelf begint. Maar het hoeft niet zo te zijn. Klimaatbeleid zou juist een motor van sociale vooruitgang kunnen zijn dat de materiële leefomstandigheden van de werkende klasse significant verbeterd. Als mensen zien dat hun leven beter wordt door klimaatbeleid dan zullen zij daar met volle overtuiging achterstaan. Met klimaatrechtvaardigheid zullen wij in 2040 klimaatneutraal zijn.

CDA: Wij zijn niet tegen het vastleggen van een vermindering van 90%, mits hier een goed plan aan ten grondslag ligt dat uitvoerbaar is in een dichtbevolkt land als Nederland.

Partij voor de Dieren: Wij scherpen de klimaatdoelstellingen aan: in 2030 is de Europese uitstoot van broeikasgassen met 65% verminderd (ten opzichte van 1990). Uiterlijk in 2040 is de Europese Unie uitstootvrij, en werken we aan het vereffenen van onze historische schuld door klimaatpositief te zijn.

ChristenUnie: De EU behoudt haar voortrekkersrol in de wereldwijde energietransitie, zet in op meer zelfvoorzienendheid en is uiterlijk in 2050 een klimaatneutraal continent. De ChristenUnie steunt het nieuwe doel voor 2040 voor minimaal 90% reductie. We zouden willen dat we in 2040 al klimaatneutraal konden zijn, maar we willen geen beloften doen die we niet kunnen waarmaken. De EU kan landen binnen en buiten de EU aansporen om economisch minder sterke landen beter te helpen tegen de gevolgen van klimaatverandering en het verlagen van de uitstoot. De EU zet haar ontwikkelingsbeleid in op klimaatadaptatie om de gevolgen van klimaatverandering in partnerlanden zo goed als mogelijk is te dempen en landen in staat te stellen te voldoen aan internationale klimaatdoelen. Daarnaast maakt de EU zich hard voor het realiseren van toezeggingen door Westerse landen in het kader van klimaatfinanciering en compensatie. De afspraken die hierover zijn gemaakt bij het Akkoord van Parijs (2015) vormen hierbij de ondergrens.

Volt: When elected, we want to initiate a climate emergency legislation package to reduce greenhouse gas emissions by 80% by 2030 compared to 2019. This should enable reaching climate neutrality by 2040.

3. Het gebruik van fossiele brandstoffen stoppen

De geopolitieke en daaropvolgende energiecrisis die in Europa aan de gang is, benadrukt de enorme kosten van onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Fossiele energie wordt niet alleen steeds moeilijker betaalbaar voor de meest kwetsbare huishoudens, maar is ook vervuilend en niet-duurzaam. De EU moet snel afstappen van het gebruik van fossiele brandstoffen om een klimaatneutrale economie te worden en de ergste gevolgen van klimaatverandering te voorkomen. Op dit moment is er geen wettelijk bindende aanpak voor het uitfaseren van fossiele brandstoffen. Het is van cruciaal belang dat de EU juridisch bindende doelstellingen vaststelt voor de volledige uitfasering van steenkool tegen 2030, gas tegen 2035 en olie tegen 2040.

Verbindt uw partij zich aan het op korte termijn vastleggen van juridisch bindende streefdata voor het beëindigen van het gebruik van, in deze volgorde, kolen, gas en olie?

- Ja, we verbinden ons aan het vastleggen van juridisch bindende streefdata voor de volledige uitfasering van steenkool tegen 2030, gas tegen 2035 en olie tegen 2040.
  - **GL-PvdA, SP, PvdD, CU, Volt**
- Ja, we verbinden ons aan het vastleggen van juridisch bindende streefdata voor de volledige uitfasering van het gebruik van steenkool, gas en olie, maar we vinden de streefdata 2030, 2035 en 2040 te strikt.
  - **D66**
- Nee, we verbinden ons er niet aan om juridisch bindende streefdata vast te leggen voor het beëindigen van het gebruik van kolen, gas en olie.
  - **VVD, CDA**

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: Uiterlijk in 2030 zijn alle kolencentrales in de EU dicht. De emissierechten van deze centrales worden geschrapt. In 2040 gebruiken we geen fossiele brandstoffen meer. De Europese Commissie moet EU-landen dwingen om een plan op te stellen voor afbouw van de winning, met een einddatum voor vergunningen.

VVD: De VVD staat achter de klimaatdoelstellingen voor 2030 en 2050, en daar hoort de uitfasering van fossiele brandstoffen bij. We hebben ons in 2019 al verbonden aan de afspraak om in Nederland vanaf 2030 geen kolen meer te gebruiken in elektriciteitscentrales. We verbinden ons er echter niet aan om juridisch bindende streefdata vast te leggen voor het beëindigen van het gebruik van gas en olie. We weten namelijk niet precies hoe snel het aandeel hernieuwbare energie kan groeien en hoe snel de industrie, huishoudens en het transport daarop kunnen overschakelen. We zorgen echter wel dat Brussel maatregelen stimuleert die een snellere uitrol van hernieuwbare energie mogelijk maken. Denk bijvoorbeeld aan snellere vergunningsverlening voor de aanleg van hernieuwbare energieprojecten

D66: Naast het afbouwen van fossiele subsidies wil D66 ook dat het gebruik van fossiele brandstoffen en fossiele grondstoffen wordt afgebouwd. Om die reden willen we dat de Europese Unie met een ambitieuze afbouwagenda komt met als einddoel een verbod van de winning van fossiele brandstoffen in 2045. In de

Europese Unie worden geen vergunningen meer afgegeven voor fossiele activiteiten, zoals de winning van fossiele energie, nieuwbouw of uitbreiding van fossiele infrastructuur of raffinaderijen. Dit geldt ook voor de activiteiten van Europese bedrijven met of in derde landen, waaronder exportkredieten. Bestaande vergunningen en activiteiten worden afgebouwd of omgebouwd naar niet-fossiel. (Pagina 36 verkiezingsprogramma)

SP: De SP verbindt zich aan het vastleggen van juridisch bindende streefdata voor volledige uitfasering van steenkool tegen 2030, gas tegen 2035 en olie tegen 2040 onder de voorwaarde dat dit rechtvaardig gebeurt. Twintig multinationals in fossiele brandstoffen zijn verantwoordelijk voor een derde van de uitstoot van de broeikasgassen wereldwijd. De decennialange lobby van multinationals heeft klimaatbeleid tegengewerkt, de vrije markt heeft de klimaatcrisis verergerd. Juist de grote vervuilers moeten de rekening betalen voor het vervuilen van ons klimaat. Juist de fossiele industrie, die door uitbuiting van het klimaat en de werkende klasse zoveel winsten heeft kunnen maken zou moeten betalen voor de uitfasering van fossiele brandstoffen. De rekening kan en mag niet komen te liggen bij gewone mensen. Wij zullen de fossiele industrie dwingen hun eerlijke deel te betalen.

CDA: Het CDA committeert zich aan de afbouw van het gebruik van fossiele brandstoffen en wil stevig investeren in duurzame alternatieven, in lijn met het Parijs-akkoord. Het gaat ons vooralsnog te ver om dat ook allemaal vast te leggen in streefdata. Juist investeren in duurzame alternatieven zal er ook voor zorgen dat er minder behoefte is aan steenkool, gas en olie.

Partij voor de Dieren: Er is dringend een snelle en duidelijke einddatum voor fossiele brandstoffen nodig om de opwarming van de Aarde onder de 1,5°C te houden. De fossiele industrie en de markt bepalen niet langer de agenda. We nemen onze energie terug in publieke handen en investeren in duurzame, gedecentraliseerde en toegankelijke energievoorziening.

ChristenUnie: Bindende doelstellingen kunnen helpen bij het halen van doelen. Dit dwingt de overheid en het bedrijfsleven om met creatieve oplossingen te komen en helpt bedrijven die al duurzaam werken.

Volt: We will work towards climate neutrality in energy production and use by 2035, and aim for net climate neutrality of the EU in 2040.

4. Transitie naar een duurzame voedselsysteem

De impact van ons huidige voedselsysteem is voelbaar in ons dagelijks leven. Mensen hebben steeds meer moeite om toegang te krijgen tot gezond en duurzaam voedsel. Ook draagt ons voedselsysteem aanzienlijk bij aan het verlies van biodiversiteit, de uitputting van natuurlijke hulpbronnen en klimaatverandering. Daarom moeten beleidsmakers juridisch bindende principes en doelstellingen definiëren om ons voedselsysteem te verbeteren, voor alle actoren, van voedselverwerking tot distributie en consumptie. De EU heeft een stap in deze richting gezet door, als onderdeel van de [Farm to Fork Strategy](#)*, het idee te presenteren van een overkoepelende regelgeving voor duurzame voedselsystemen. Dit moet echter nog worden gepresenteerd als een wetgevingsvoorstel waarover kan worden onderhandeld door het Europees Parlement en de lidstaten. Het WWF [roept](#) de Commissie en politieke partijen op om de snelle publicatie van het voorstel te steunen, waarbij de normen voor Europese producten ook gelden voor geïmporteerde producten. Als uw partij gekozen wordt, krijgt u de kans om de publicatie van deze nieuwe wet te steunen en actief bij te dragen aan een duurzaam, eerlijk en gezond model voor voedselproducenten en consumenten in Europa.

*De Farm to Fork (van Boer tot Bord) strategie is de kern van de Europese Green Deal met als doel voedselsystemen eerlijk, gezond en milieuvriendelijk te maken.

Steunt uw partij de aanneming van nieuwe wetgeving die uitgebreide en wetenschappelijk onderbouwde kwantitatieve doelen stelt, om de duurzaamheid in de gehele voedselvoorzieningsketen te verbeteren?

- Ja, wij steunen de goedkeuring van wetgeving over duurzame voedselsystemen, waarin overkoepelende beginselen en kwantitatieve bindende doelen worden vastgesteld om voedselproducenten, -distributeurs en -consumenten sterker te betrekken bij de groene transitie.
  - **GL-PvdA, D66, SP, PvdD, CU, Volt**
- Ja, we steunen de goedkeuring van wetgeving over duurzame voedselsystemen, maar deze moet beperkt blijven tot algemene principes en doelstellingen - zonder kwantitatieve bindende doelstellingen.
  - **VVD, CDA**
- Nee, we zijn geen voorstander van nieuwe wetgeving over duurzame voedselsystemen.
  - -

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: GroenLinks-PvdA wil het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU omvormen tot een Gemeenschappelijk Voedselbeleid. Daarbij zetten we alle Europese beleidsinstrumenten in om te bouwen aan een circulair voedselsysteem dat ecologische grenzen respecteert, bodemkwaliteit en biodiversiteit verbetert, anticipeert op klimaatverandering, dierenwelzijn waarborgt, de eiwittransitie versnelt, gezond en betaalbaar voedsel biedt aan consumenten, goed werk en een eerlijke beloning oplevert voor duurzame en biologische boeren en bijdraagt aan de ontwikkeling van plattelandsgebieden.

VVD: De VVD steunt nieuwe wetgeving voor nieuwe voedselsystemen, met name om tegenstrijdigheden in huidige EU-regels voor verduurzaming van de landbouw tegen te gaan. Op dit moment komt het nog te vaak voor dat maatregelen die boeren moeten nemen voor een Europese wet, juist een negatief gevolg kan hebben voor de doelstelling van andere wetten. Overkoepelende principes voor duurzame landbouw kunnen zouden moeten helpen om coherent beleid voor de landbouw te maken, zodat de boer niet de dupe is van tegenstrijdige wetgeving. Deze principes moeten echter wel zo geformuleerd worden dat er voldoende ruimte is voor lokale invulling en ondernemerschap.

D66: Er komt een vervolg op de Farm to Fork Strategie, met een lange-termijn, totaalvisie voor het EU-voedselsysteem. Dit zal verankerd worden in een EU-wet voor een Duurzaam Voedselsysteem, waarbij we gemeenschappelijke doelen, principes en begrippen over duurzaamheid vastleggen voor de gehele voedselketen. Er komen concrete transparantievereisten voor ketenspelers en we zorgen dat lasten over de hele keten verdeeld wordt en niet enkel bij de consument of boer terecht komt. (pagina 51-52 verkiezingsprogramma)

SP: In plaats van een agrarische sector die zich op de wereldmarkt richt, met multinationals die ons voedsel naar de andere kant van de wereld exporteren of daar vandaan slepen, kiezen we voor een echte 'boerenlandbouw': een duurzame, regionale landbouw waarbij onze boeren zo veel mogelijk ons eigen voedsel produceren tegen een eerlijke prijs. Het Europese landbouwbeleid moet niet langer gericht zijn op productievergroting maar op regionale voedselvoorziening die onze leefomgeving niet aantast.

CDA: -

Partij voor de Dieren: De Partij voor de Dieren speelt een leidende rol in het Europees Parlement bij de totstandkoming van de Farm to Fork Strategy. Wij strijden voor een duurzaam, eerlijk en transparant voedselsysteem, met respect voor dier, natuur en milieu. Om dat te bereiken stimuleren we lokale, biologische, plantaardige en diervriendelijke voedselproductie. We sluiten megastallen en stoppen het gebruik van gevaarlijk landbouwgif. We laten niet langer tropisch regenwoud verwoesten om er veevoer te verbouwen voor de Europese vee-industrie. Aan importproducten stellen we minimaal even hoge eisen als aan lokaal geproduceerde producten.

ChristenUnie: De 'van boer tot bord'-strategie moet onverkort worden uitgevoerd. Het is belangrijk dat we kijken naar ons hele voedselsysteem, zodat boeren een goede prijs krijgen voor het maken van ons eten.

Volt: When it comes to the food supply chain, following the principle of public money for public goods, our view is that EU funds should focus on funding desirable practices and phasing out harmful subsidies and policies. At the same time, we must empower consumers to foster choices that are more sustainable and promote circular consumption patterns to safeguard our natural world and its ecosystems. The Farm to Fork Strategy was a promising policy but policy makers failed to take it through. For Volt, food policy needs to be brought out of its blind spot.

5. Het hervormen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

De relatie tussen Europese boeren, klimaatverandering en biodiversiteitsverlies is complex. Aan de ene kant dragen onze landbouwpraktijken aanzienlijk bij aan de uitstoot van broeikasgassen en natuurverlies; aan de andere kant worden boeren steeds kwetsbaarder voor de gevolgen van de klimaatverandering en de biodiversiteitscrisis. In 2025 zal de Europese Commissie een wetgevingsvoorstel doen voor een nieuw [Gemeenschappelijk Landbouwbeleid](#) (GLB) voor de periode na 2027. Dit zal de eerste gelegenheid zijn om het GLB af te stemmen op de visie van de [Farm to Fork Strategie](#) en de [rechtstreekse betalingen](#) van het GLB te herbestemmen om boeren financieel te ondersteunen in de overgang naar een duurzamer voedselsysteem. Als uw partij wordt verkozen, kan zij boeren mondiger maken en hen helpen veerkracht op te bouwen terwijl de milieu-impact van de landbouwproductie in de EU wordt verminderd.

Is uw partij voorstander van een herziening van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) in lijn met de Farm to Fork Strategie van de EU en de European Green Deal, en van het heroriënteren van de steun aan boeren naar agro-ecologische praktijken?

- Ja, we verbinden ons aan het herzien van het GLB in overeenstemming met de Europese Farm to Fork Strategie en de Europese Green Deal, en we steunen de geleidelijke afschaffing van de rechtstreekse betalingen en de heroriëntering van de overheidsmiddelen van de EU naar de ondersteuning van boeren bij de overgang naar een duurzamer voedselsysteem.
  - **GL-PvdA, VVD, D66, SP, PvdD, CU, Volt**
- Ja, we zetten ons in voor een herziening van het GLB in overeenstemming met de EU-strategie "Van boer tot bord" en de Europese Green Deal, maar we zijn geen voorstander van een geleidelijke afschaffing van de rechtstreekse betalingen.
  - **CDA**
- Nee, wij zijn geen voorstander van een herziening van het GLB in overeenstemming met de Europese Farm to Fork Strategie en de Europese Green Deal.
  - -

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: GroenLinks-PvdA wil vervuilende landbouwsubsidies op de schop nemen. We vervangen de huidige inkomenssteun aan boeren door steun aan biologische, natuurinclusieve en dierwaardige kringlooplandbouw, beloningen voor de maatschappelijke diensten die boeren leveren en ondersteuning van een gezonde voedselomgeving. De beloning voor diensten zoals natuurbeheer, landschapsonderhoud en waterberging moet toereikend zijn en worden vastgelegd in langjarige contracten, die meer zekerheid bieden voor boeren en natuur. We zien erop toe dat lidstaten bij de toekenning van subsidies controleren of werknemers volgens de cao worden betaald en sociale premies worden afgedragen.

VVD: De VVD is voorstander om hectaretoeslagen onder het GLB geleidelijk af te bouwen. Deze betalingen zijn namelijk weinig effectief, vanwege de starre EU-vergroeningseisen die eraan verbonden zijn die weinig ruimte openlaten voor lokale invulling. In plaats daarvan pleit de VVD voor meer gelden voor doelgerichte

betalingen voor verduurzaming van de landbouw. Zo kunnen boeren beloond worden voor de duurzaamheidsprestaties die toegespitst zijn op de lokale omstandigheden, en wordt groen ondernemerschap gestimuleerd.

D66: In het volgende Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid moet de generieke inkomenssteun in zijn geheel verdwijnen. EU-landbouw gelden zijn expliciet om de landbouwtransitie naar duurzaamheid te helpen en te versnellen; alleen publiek geld voor geleverde publieke diensten. We zetten in op het extensiveren van grondgebonden sectoren en maximaal in op kennisontwikkeling. Een vitaal landschap, een leefbaar platteland en verduurzaming staan centraal. Én: Er komt een vervolg op de Farm to Fork Strategie, met een lange-termijn, totaalvisie voor het EU-voedselsysteem. Dit zal verankerd worden in een EU-wet voor een Duurzaam Voedselsysteem, waarbij we gemeenschappelijke doelen, principes en begrippen Nieuwe energie voor Europa. 52 | Concept - Europees Verkiezingsprogramma D66 2024 over duurzaamheid vastleggen voor de gehele voedselketen. Er komen concrete transparantievereisten voor ketenspelers en we zorgen dat lasten over de hele keten verdeeld wordt en niet enkel bij de consument of boer terecht komt. (pagina 51-52)

SP: -

CDA: -

Partij voor de Dieren: De Partij voor de Dieren wil dat er een einde komt aan de Europese miljardensubsidies voor schadelijke landbouwpraktijken. Er gaan geen geld meer naar de vee-industrie, gif-intensieve landbouw en het verbouwen van monoculturen. Subsidies voor het fokken van stieren die gebruikt worden voor stierengevechten worden direct beëindigd. Het vrijgekomen budget gebruiken we om boeren te laten omschakelen naar lokale, biologische, plantaardige en diervriendelijke voedselproductie.

ChristenUnie: De eco-regelingen in het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid moeten bij voorkeur een vorm van prestatiebeloning zijn en daarom meer afhankelijk worden gemaakt van ingestelde duurzaamheidsindicatoren. Door gebruik te maken van duurzaamheidsindicatoren wordt het winstgevender voor boeren om voor duurzaam beleid te kiezen. We bouwen directe inkomensondersteuning geleidelijk af en hevelen dat geld over naar regelingen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer, zonder dat het totale budget wordt verlaagd. Hierin is maatwerk per lidstaat mogelijk. Voor de directe inkomensondersteuning die in tussentijd blijft bestaan, geldt dat er een directere relatie komt met hogere eisen die de EU aan de landbouw stelt ten opzichte van landbouwimport van buiten de EU. Ook wordt het meer gericht op jonge boeren en relatief kleine en middelgrote grondgebonden bedrijven.

Volt: -

6. Het vaststellen van een climate resilience framework (klimaatbestendigheidskader)

De natuur is van cruciaal belang voor het opbouwen van weerbaarheid tegen klimaatverandering, waarbij gezonde ecosystemen zoals uiterwaarden, vrij stromende rivieren, gezonde bossen en agrarische landschappen dienen als bescherming tegen overstromingen, droogtes en bosbranden. Verwaarlozing van de natuur verhoogt onze kwetsbaarheid en financiële lasten als gevolg van extreme weersomstandigheden, waarbij de EU nu al wordt geconfronteerd met meer dan [12 miljard euro aan jaarlijkse verliezen](#). Voor de zekerheid heeft de EU een nieuw climate resilience framework (klimaatbestendigheidskader) nodig met zowel wetgevende als niet-wetgevende maatregelen, waarbij de gevolgen van de klimaatverandering in alle beleidsmaatregelen worden geïntegreerd. Dit kader moet slimme investeringen aanmoedigen in verschillende sectoren (energie, vervoer, landbouw of bossen), waarbij de nadruk ligt op natuurgebaseerde oplossingen in plaats van grijze infrastructuur - die in veel gevallen de kwetsbaarheid voor de gevolgen van klimaatverandering op de lange termijn alleen maar vergroten. Het zou steden en plattelandsgebieden moeten helpen om te gaan met het snel veranderende klimaat en EU-burgers, waaronder boeren, vissers en ondernemers, moeten beschermen. Voorbeelden hiervan zijn het herstel van uiterwaarden en moerassen zodat ze water kunnen absorberen en filteren en opslaan in de grond, in plaats van nieuwe dammen te bouwen of dijken te verhogen. Het betekent ook dat we alleen de hoeveelheid water winnen die we nodig hebben voor agro-ecologische landbouw en culturen die zijn aangepast aan een veranderend klimaat, en voor drinkwater in de gebieden met de grootste watertekorten.

Steunt uw partij de vaststelling van een nieuw kader bestaande uit wetgevende en niet-wetgevende maatregelen ter bevordering van de weerbaarheid tegen klimaatverandering (climate resilience framework), met als doel het aanpassingsvermogen van Europese ecosystemen te versterken om onze samenleving te beschermen tegen klimaatgerelateerde gevaren?

- Ja, wij steunen de vaststelling van nieuwe wetgevende en niet-wetgevende maatregelen inzake klimaatweerbaarheid die prioriteit geven aan de toepassing en opschaling van op de natuur gebaseerde oplossingen.
  - **GL-PvdA, D66, SP, PvdD, CU, Volt**
- Ja, wij steunen de vaststelling van nieuwe niet-wetgevende maatregelen inzake klimaatbestendigheid die prioriteit geven aan de toepassing en opschaling van op de natuur gebaseerde oplossingen, maar steunen geen nieuwe wetgevende maatregelen.
  - **VVD, CDA**
- Nee, we zijn van mening dat de EU al voldoende wetgevende en niet-wetgevende maatregelen heeft om klimaatadaptatie en/of op de natuur gebaseerde oplossingen te ondersteunen.
  - -

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: We moeten in Europa beter samenwerken om ons aan te passen aan klimaatverandering. Dat gaat hand in hand met versterking van de natuur. Om overstromingen te voorkomen geven we rivieren meer ruimte, terwijl we oevers natuurvriendelijk maken. Natuurbranden pakken we samen aan. Dit vergt samenhangende en grensoverschrijdende brandbestrijdingsstrategieën en uitwisseling van best practices.

VVD: De VVD wilt dat we, naast ons ambitieuze klimaatbeleid, ook voorbereid zijn op de gevolgen van klimaatverandering. Daarom zetten we in op klimaatadaptatie. Daarover moet worden nagedacht bij ruimtelijke inrichting, omdat we steeds meer rekening zullen moeten houden met extreme weersomstandigheden. Niet alleen in ruimtelijke inrichting is adaptatie van belang. Ook zorgen we voor vergroening van onze leefomgeving. We willen dat economische activiteiten in balans zijn met de natuur. Dat doen we niet door een hek om natuurgebieden te zetten, maar juist door kansen te zien waarbij natuur en economie elkaar kunnen versterken. De VVD is in principe niet tegen nieuwe wetgevende of niet-wetgevende maatregelen, maar voorwaardelijk is daarbij dat er goed wordt gekeken naar de haalbaarheid en de impact van natuur-gebaseerde oplossingen op de economische activiteiten in de omgeving. Daarin moeten steeds zorgvuldige afwegingen worden gemaakt.

D66: De Europese industrie zal moeten vergroenen om klimaatverandering succesvol tegen te gaan en om mee te doen aan de wereldwijde wedloop naar duurzaamheid. Om te voorkomen dat er een subsidiewedloop ontstaat tussen lidstaten en om weerbaar te blijven, wil D66 een groene Europese industriepolitiek. Met Europese coördinatie over welke strategische industrie waar in Europa het beste kan plaatsvinden en zo nodig wordt gesteund. In regio's die nu voor hun werkgelegenheid afhankelijk zijn van fossiele industrie, investeren we in nieuwe vormen van werkgelegenheid. (pagina 35 verkiezingsprogramma)

SP: -

CDA: -

Partij voor de Dieren: We investeren in herstel van de natuur: bossen, veenlandschappen en oceanen slaan koolstof op en zijn onze beste bondgenoten in deze klimaatcrisis.

ChristenUnie: Klimaatbestendigheid en klimaatadaptatie zijn belangrijke onderwerpen die nu makkelijk ondersneeuwen. Deze onderwerpen hangen ook samen met natuurherstel. Nieuwe wetgeving moet ons helpen om natuur- en klimaatproblemen in samenhang aan te pakken.

Volt: -

7. Meer investeren in mens en natuur

Om klimaatverandering te beperken en onze samenleving en economie weerbaar te maken, is het van essentieel belang dat we onze ecosystemen beschermen en herstellen. Dit vereist een heroriëntatie van subsidies die schadelijk zijn voor het milieu naar investeringen in de natuur, in combinatie met financiële steun voor boeren, bosbouwers, landeigenaren, vissers, kustgemeenschappen en lokale collectieven die zich bezighouden met natuurherstelactiviteiten. In een [studie](#) in opdracht van de Europese Commissie wordt voorzichtig geschat dat er tussen 2021 en 2030 jaarlijks minstens 48 miljard euro nodig is om de doelstellingen van de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 te halen. Naar schatting hebben de EU en haar lidstaten in 2021 slechts 27 miljard euro geïnvesteerd. Het overbruggen van de financieringskloof op zowel EU- als nationaal niveau is noodzakelijk om de crisis op het gebied van biodiversiteitsverlies aan te pakken; het is ook een kans om mensen in de voorste linies van natuurherstel meer macht te geven, onze weerbaarheid tegen klimaatrampen te vergroten en duurzame voedselproductie te ondersteunen. Tot slot is de financiering van natuur een investering, geen kostenpost, aangezien een investering van [1 euro in natuurherstel ten minste 8 euro aan economische baten oplevert](#).

Is uw partij voorstander van het verhogen van de EU en nationale investeringen in natuur, tot ten minste 50 miljard euro per jaar?

- Ja, we steunen het verhogen van de Europese en nationale investeringen in de natuur tot ten minste 50 miljard euro per jaar.
  - **GL-PvdA, SP, PvdD, CU, Volt**
- Ja, we zijn voorstander van meer investeringen van de EU en de lidstaten in de natuur in vergelijking met nu, maar we willen ons niet vastleggen op een specifiek cijfer.
  - **VVD, D66, CDA**
- Nee, we zijn geen voorstander van meer EU en nationale investeringen in de natuur in vergelijking met nu.
  - -

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: Investeren in de natuur zijn cruciaal om natuurherstel in Europa mogelijk te maken, maar ook als basis voor een gezonde economie die uiteindelijk afhankelijk is van een gezonde natuur. GroenLinks-PvdA wil subsidies uit de Europese begroting in grotere mate naar natuur sturen en voorwaarden voor landbouwsubsidies strenger koppelen aan natuurherstel. Ook is GroenLinks-PvdA voorstander van een groen investeringsfonds als opvolger voor het Covid-herstelfonds dat over enkele jaren afloopt.

VVD: De VVD pleit vooral om de financiële middelen voor natuurherstel doelgerichter in te zetten. Op dit moment wordt een groot deel van de gelden bedoeld voor vergroening van de landbouw ingezet voor hectaretoeslagen, terwijl deze vanwege starre vergroeningseisen weinig effectief zijn voor de natuur. Door de bestaande begrotingen doelgerichter in te zetten, zal er ook meer geld naar maatregelen gaan waar de natuur daadwerkelijk baat bij heeft.

D66: D66 wilt dat in 2030 ten minste 30% van alle land- en zeegebieden zijn hersteld. In 2050 zullen alle ecosystemen in Europa in goede staat hersteld zijn. Wij pinnen ons echter niet vast op een specifiek cijfer van 50 miljard. (pagina 39 verkiezingsprogramma)

SP: De schaalvergroting, de monocultuur en het gebruik van pesticiden in de geïndustrialiseerde Europese landbouw gaan ten koste van de natuur. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat massale insectensterfte, bijvoorbeeld van bijen, al heel lang gaande is en steeds dramatischere vormen aanneemt. Steeds meer vogelsoorten dreigen te verdwijnen. Het aantal plantensoorten neemt steeds verder af door overwoekering met stikstofminnende soorten, waardoor de insectenpopulatie terugloopt en vogels vervolgens minder voedsel krijgen. Deze complexe samenhang tussen deze factoren zorgt voor een drastische afname van de biodiversiteit. Europees beleid zet in op het herstellen van de balans tussen landbouw en natuur. De belangrijkste natuurgebieden in Europa, Natura 2000, worden versterkt, zoveel mogelijk met elkaar verbonden en eventueel uitgebreid. Behoud van natuur en biodiversiteit wordt een prioriteit. De laatste oerbossen in Europa moeten ongeschonden blijven. Bijen- en andere insectensterfte wordt tegengegaan door gevaarlijke bestrijdingsmiddelen te verbieden. Er wordt beter onderzocht wat de effecten zijn bij de stapeling van pesticiden.

CDA: -

Partij voor de Dieren: We investeren in herstel van de natuur: bossen, veenlandschappen en oceanen slaan koolstof op en zijn onze beste bondgenoten in deze klimaatcrisis.

ChristenUnie: De EU heeft een rol in natuurherstel omdat dit een grensoverschrijdend probleem is. Als de natuurherstelwet definitief wordt verworpen, moet de EU op andere manieren lidstaten gaan verleiden om tot natuurherstel te komen. Investerings zijn hier een goede manier voor.

Volt: We support increasing EU and national investment to protect and restore nature. When elected, we will advocate for a public-private investment via a new EU Climate Investment Platform, which would be an extension of InvestEU. Regarding the figure, we support that all efforts must be put into reaching the budget deemed necessary to reach the ambitious targets, which must be informed by science.

8. Werk maken van het VN biodiversiteitsakkoord

Wereldwijd wordt 75% van het landoppervlak en 66% van het oceaanoppervlak beïnvloed door menselijke activiteiten. Dit fenomeen heeft niet alleen grote gevolgen voor de diverse soorten die in deze ecosystemen leven, maar ook voor het welzijn van toekomstige generaties. Het vermindert de capaciteit van deze gebieden om als koolstofopslag te fungeren en bescherming te bieden tegen de gevolgen van klimaatverandering. De EU heeft zich in haar [biodiversiteitsstrategie voor 2030](#) verbonden aan het opzetten van een coherent en effectief beheerd netwerk van beschermde gebieden. Het netwerk moet in 2030 ten minste 30% van het land en 30% van het zeegebied van de EU bestrijken en ten minste een derde van de strikt beschermde gebieden omvatten. Bovendien is op mondiaal niveau in het [VN Biodiversiteitsakkoord](#) de doelstelling opgenomen om in 2030 30% van de gebieden op het land, in de binnenwateren en van de kust- en zeegebieden effectief te beschermen. Om deze doelstellingen te bereiken, vertrouwt de EU op een vrijwillig mechanisme, dat tot nu toe niet erg effectief is geweest. Momenteel hebben slechts een handvol EU-lidstaten nationale toezeggingen ingediend, hoewel de deadline eind 2022 was. Als uw partij wordt verkozen, krijgt zij de kans om de biodiversiteitsstrategie te herzien en deze vrijwillige toezeggingen om te zetten in juridisch bindende doelstellingen, zodat deze kostbare ecosystemen beter kunnen worden beschermd.

Zet uw partij zich in om natuurgebieden te beschermen en de doelen te bereiken die zijn gesteld in het kader van de EU-biodiversiteitsstrategie en het mondiale biodiversiteitsakkoord, door vrijwillige toezeggingen om te zetten in juridisch bindende doelen voor alle EU-lidstaten?

- Ja, we steunen de vaststelling van juridisch bindende doelen voor EU-lidstaten om de 2030-doelstellingen voor beschermde gebieden te bereiken.
  - **GL-PvdA, D66, SP, PvdD, CU, Volt**
- Nee, we geloven dat vrijwillige toezeggingen voor EU-lidstaten voldoende zijn om de 2030-doelstellingen voor beschermde gebieden te halen.
  - **VVD, CDA**

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: GroenLinks-PvdA wil natuurgebieden met elkaar verbinden en zo de overlevingskans van bedreigde soorten te vergroten. Door niet tégen maar mét de natuur te boeren, brengen we insecten, vogels en bodemleven terug. We zorgen voor een kleinere veestapel en een verschuiving van dierlijke naar plantaardige eiwitten op ons bord. In 2030 beslaan beschermde natuurgebieden dertig procent van het land- en zeeoppervlak. Ook steden vergroenen we. Zo geven we uitvoering aan het VN Biodiversiteitsakkoord.

VVD: Het beschermen van kwetsbaren ecosystemen is voor de VVD van cruciaal belang voor natuurherstel. De doelen die daarom gesteld zijn in het VN-biodiversiteitsakkoord zijn daarom enorm belangrijk. Maar beschermingsmaatregelen zijn enkel effectief als deze rekening houden met de lokale omstandigheden, en gebieden ook op lange termijn beschermd kunnen worden. Om dat te kunnen doen, heeft een dichtbevolkt

land als Nederland ruimte nodig om hier zelf maatregelen voor te ontwikkelen. Zo leveren we een ambitieuze maar toekomstbestendige bijdrage aan de doelen van het VN-biodiversiteitsakkoord.

D66: De Europese Unie sluit alleen handelsakkoorden met landen die het Klimaatakkoord van Parijs en het biodiversiteitsverdrag (Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework) hebben ondertekend. Bestaande handelsakkoorden die ouder zijn dan het Klimaatakkoord van Parijs voldoen niet altijd aan de klimaatambities van vandaag. D66 wil daarom dat de Europese Commissie zich inzet om bestaande handelsakkoorden zo snel mogelijk te laten voldoen aan minimaal het Klimaatakkoord van Parijs en het biodiversiteitsverdrag.

SP: De schaalvergroting, de monocultuur en het gebruik van pesticiden in de geïndustrialiseerde Europese landbouw gaan ten koste van de natuur. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat massale insectensterfte, bijvoorbeeld van bijen, al heel lang gaande is en steeds dramatischere vormen aanneemt. Steeds meer vogelsoorten dreigen te verdwijnen. Het aantal plantensoorten neemt steeds verder af door overwoekering met stikstofminnende soorten, waardoor de insectenpopulatie terugloopt en vogels vervolgens minder voedsel krijgen. Deze complexe samenhang tussen deze factoren zorgt voor een drastische afname van de biodiversiteit. Europees beleid zet in op het herstellen van de balans tussen landbouw en natuur. De belangrijkste natuurgebieden in Europa, Natura 2000, worden versterkt, zoveel mogelijk met elkaar verbonden en eventueel uitgebreid. Behoud van natuur en biodiversiteit wordt een prioriteit. De laatste oerbossen in Europa moeten ongeschonden blijven. Bijen- en andere insectensterfte wordt tegengegaan door gevaarlijke bestrijdingsmiddelen te verbieden. Er wordt beter onderzocht wat de effecten zijn bij de stapeling van pesticiden.

CDA: -

Partij voor de Dieren: De EU neemt het voortouw in het bestrijden van de mondiale biodiversiteitscrisis en wacht daarbij niet tot andere wereldspelers bereid zijn in actie te komen. We pleiten actief voor nieuwe ambitieuze wetten om de biodiversiteitscrisis in Europa en daarbuiten te bestrijden.

ChristenUnie: Meer gebieden op land en zee beschermen is heel belangrijk voor de biodiversiteit. En dat hebben we ook beloofd. Er mag wel ruimte zijn voor maatwerk per lidstaat.

Volt: -

9. Het ombuigen van subsidies voor fossiele brandstoffen en andere milieuvriendelijke subsidies

Subsidies voor economische activiteiten die schadelijk zijn voor het milieu, zoals fossiele brandstoffen en intensieve landbouwpraktijken, dragen bij aan overexploitatie van natuurlijke hulpbronnen, verlies van biodiversiteit en een grotere uitstoot van broeikasgassen. Ze brengen enorme verborgen menselijke en financiële kosten met zich mee en zijn daarom een gemiste kans voor de financiering van de Europese Green Deal. Het ombuigen van deze subsidies is cruciaal, omdat het duurzaamheid bevordert en de overgang naar een milieuvriendelijkere economie stimuleert. Om dit probleem aan te pakken hebben de EU en haar lidstaten herhaaldelijk [niet-bindende toezeggingen](#) gedaan om overheidssubsidies voor fossiele brandstoffen en andere activiteiten die schadelijk zijn voor de natuur geleidelijk af te schaffen. Er is momenteel echter geen wettelijk kader om deze toezeggingen te ondersteunen. Als gevolg daarvan is er slechts minimale vooruitgang geboekt. Het ombuigen van alle schadelijke subsidies naar de groene transitie, met een focus op het ondersteunen van kwetsbare huishoudens en belangrijke economische sectoren in die transitie, zou een belangrijke stap zijn in de financiering van deze cruciale inspanningen.

Zet uw partij zich in voor het ombuigen van subsidies voor fossiele brandstoffen en andere milieuvriendelijke EU- en nationale subsidies naar subsidies die de groene transitie helpen, met een prioritaire focus op het helpen van kwetsbare mensen en belangrijke economische sectoren?

- Ja, wij steunen de vaststelling en uitvoering van wettelijke maatregelen voor de geleidelijke afschaffing van subsidies voor fossiele brandstoffen en milieuschadelijke EU- en nationale subsidies, en zijn van mening dat deze subsidies - als prioriteit - moeten worden geheroriënteerd op de groene transitie, met een focus op het helpen van kwetsbare mensen en belangrijke belanghebbenden.
  - **GL-PvdA, D66, SP, PvdD, CU, Volt**
- Ja, wij steunen de doelstelling om subsidies voor fossiele brandstoffen en milieuschadelijke subsidies geleidelijk af te schaffen en zijn van mening dat deze subsidies - als prioriteit - moeten worden geheroriënteerd op de verwezenlijking van de groene transitie, met een focus op het helpen van kwetsbare mensen en belangrijke belanghebbenden bij de groene transitie; wij geloven echter niet dat aanvullende wettelijke maatregelen nodig zijn om dit doel te bereiken.
  - **VVD, CDA**
- Nee, we staan niet achter het doel om subsidies voor fossiele brandstoffen en milieuschadelijke subsidies geleidelijk af te schaffen.
  - -

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: Fossiele subsidies van lidstaten wil GroenLinks-PvdA uitschakelen, zodat ze in 2025 zijn afgeschaft. Alle andere milieuschadelijke subsidies faseren we uit voor 2027. Zo krijgen duurzame bedrijven een eerlijke

kans. We leggen een bindend Europees tijdpad voor de afbouw vast. Daarbij houden we rekening met kwetsbare huishoudens en met het belang van elektrificatie van de industrie. We schonen de EU-begroting op: geen Europees geld meer naar fossiele infrastructuur, inclusief LNG-terminals. Uiterlijk in 2030 worden binnen het Europese CO₂-emissiehandelssysteem (ETS) geen gratis emissierechten meer verstrekt. Fossiele projecten van Europese bedrijven in het buitenland krijgen niet langer overheidssteun. Ook moeten Europese lidstaten een afbouwpad van nationale fossiele subsidies in hun klimaatplannen vastleggen

VVD: De VVD vindt het belangrijk om hernieuwbare energie te stimuleren en positieve prikkels, zoals subsidies en andere fiscale voordelen, voor fossiele brandstoffen geleidelijk af te bouwen. Daarom heeft de VVD in de Tweede Kamer ingestemd met de motie van 10 oktober 2023 om afbouwscenario's op te stellen voor nationale fossiele subsidies, op termijnen van 2, 5 en 7 jaar. Deze motie stelt ook vast dat, wanneer subsidies op Europees niveau zijn vastgelegd, dat nationale maatregelen met betrekking tot deze subsidies moeten worden onderzocht. Het is voor de VVD essentieel dat de uitfasering van fossiele subsidies gepaard gaat met een duidelijk begrip van eventuele negatieve effecten en een pakket aan mitigerende maatregelen. Volgens de VVD kunnen deze gelden inderdaad worden geheroriënteerd op de verwezenlijking van de groene transitie, maar wij geloven niet dat daar aanvullende wettelijke maatregelen voor nodig zijn. Er bestaat op zowel nationaal als Europees niveau al wetgeving die financiële hulp toekent aan kwetsbare mensen en bedrijven in het kader van de groene transitie.

D66: We vinden het rechtvaardig dat de vervuiler betaalt. Daarom bouwen we fossiele subsidies en vrijstellingen zo snel mogelijk af, zodat duurzame investeringen ook rendabele investeringen worden. Dit doen we in Europees en mondiaal verband, waartoe minister Rob Jetten namens Nederland al het initiatief heeft genomen. In plaats van fossiele subsidies willen wij subsidies en fiscale voordelen beschikbaar maken voor innovatie en opschaling van nieuwe, schone technieken. In Europa werken we naar een gelijk tarief in de energiebelastingen. Voor fiscale vrijstellingen die internationaal geregeld zijn, zoals voor scheepvaart en luchtvaart, neemt Europa het voortouw om deze af te bouwen. Subsidies en belastingvrijstellingen voor vissersschepen en scheepsbrandstof bouwen we af en vervangen we door subsidies voor dier- en natuurvriendelijke vistechnieken en duurzame viskweek.

SP: Het Europees industriebeleid zetten we in om te investeren in een klimaatneutrale toekomst. Maar we geven geen bakken gratis geld aan bedrijven. In ruil voor subsidie krijgt de overheid zeggenschap in deze belangrijke sectoren en de werknemers binnen de bedrijven. Ons industriebeleid wordt een middel om klimaatverandering tegen te gaan en goede en eerlijke banen te creëren, en geen race to the bottom om te concurreren met andere wereldspelers.

CDA: -

Partij voor de Dieren: We schaffen alle fossiele subsidies af en er wordt niet verder geïnvesteerd in fossiele infrastructuur. Daarnaast maken we een einde aan de Europese miljardensubsidies voor milieuschadelijke landbouwpraktijken

ChristenUnie: De ChristenUnie wil dat de EU belastingvoordelen en -vrijstellingen van de fossiele industrie in lidstaten transparant in beeld brengt en zich ervoor inzet om deze zo snel mogelijk af te schaffen, waar dat de transitie bespoedigt. Hierbij worden maatregelen genomen om weglek (het verhuizen van vervuilende activiteiten naar het buitenland) te voorkomen.

Volt: -

10. Het steunen van een EU-kader voor transitiefinanciering

Groene financiering is een krachtig instrument om een groenere economie te realiseren, omdat kapitaal en investeringen worden gericht op ecologisch duurzame activiteiten. Een eerste noodzakelijke stap is het definiëren van "ecologisch duurzame activiteiten". De EU heeft op dit gebied aanzienlijke vooruitgang geboekt door in 2021 de [EU-taxonomie](#)* te creëren. Dit classificatiesysteem is echter onvolledig, aangezien er geen duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen niet-duurzame activiteiten die onmiddellijk moeten worden afgebouwd, en activiteiten die uiteindelijk de groene categorie kunnen bereiken, mits er een activiteitspecifiek investeringsplan wordt opgesteld. Om tot een echt 'groen financieel systeem' te komen, is het cruciaal om het regelgevingskader van de EU voor duurzame financiering te verbeteren. De meest impactvolle oplossing zou zijn om het EU-Taxonomiekader uit te breiden van de huidige enkele categorie ('duurzaam') naar drie categorieën in een stoplichtsysteem; het nieuwe systeem zou onderscheid maken tussen economische activiteiten die 'duurzaam', 'tussencategorie' (gedurende de transitie) en 'niet-duurzaam' zijn.

* De EU-taxonomie verwijst naar een classificatiesysteem dat door de Europese Unie is vastgesteld om te bepalen welke economische activiteiten als ecologisch duurzaam kunnen worden beschouwd.

Verbindt uw partij zich er aan het EU-kader voor duurzame financiering uit te breiden door twee categorieën toe te voegen die helpen onderscheid te maken tussen "intermediaire" en "niet-duurzame" economische activiteiten, naast de reeds gedefinieerde "duurzame" activiteiten?

- Ja, wij steunen de vaststelling van een 'uitgebreide' taxonomie met drie categorieën, die duidelijk maakt wat 'duurzame', 'intermediaire' en 'niet-duurzame' economische activiteiten zijn.
  - **GL-PvdA, D66, SP, PvdD, CU, Volt**
- Ja, wij steunen de vaststelling van een 'uitgebreide' taxonomie met twee categorieën, die verduidelijkt wat 'duurzame' en 'intermediaire' economische activiteiten zijn.
  - -
- Nee, wij zijn geen voorstander van de vaststelling van een 'uitgebreide' taxonomie en zijn van mening dat de huidige aanpak van een 'duurzame' taxonomie voldoende is.
  - **VVD, CDA**

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: Het is nuttig om Europese definities te hebben van de meest schadelijke economische activiteiten zodat deze (en subsidies daarvoor) zo snel mogelijk en op een in Europa gecoördineerde manier kunnen worden afgebouwd. Ook is GroenLinks-PvdA voorstander van een taxonomie die meer ruimte laat tussen verschillende gradaties van duurzaam zodat gebroken kan worden met de huidige trend om de lat voor duurzame activiteiten te laag te leggen.

VVD: De VVD is van mening dat de huidige aanpak van een 'duurzame' taxonomie voldoende is. Momenteel hebben gas en kernenergie een speciale status binnen de taxonomie: onder strenge voorwaarden kunnen investeringen in deze energiebronnen als 'duurzaam' worden aangemerkt. De VVD staat achter dit besluit.

D66: D66 zet zich in voor de groene economie van de toekomst. Daarvoor is het van belang dat we niet alleen bedrijven steunen die al duurzaam zijn maar dat we ook inzetten op bedrijven die de transitie naar een duurzame economie willen maken. Een duidelijk kader voor duurzame financiering helpt daarbij en daarom is D66 voor een uitbreiding van het EU-kader.

SP: Het EU-kader voor duurzame financiering wordt momenteel gebruikt als middel voor greenwashing. Door categorieën toe te voegen kunnen wij dit tegenwerken en zorgen dat het grootkapitaal niet weggomt met malafide financieringspraktijken die onze gemeenschappelijke toekomst bedreigt.

CDA: -

Partij voor de Dieren: Er komen duidelijkere regels voor banken en investeerder om inzichtelijk te maken hoeveel geld zij investeren in klimaatdoelstellingen en het verduurzamen van de Europese economie. Investeren in gas en kernenergie mogen nooit worden meegerekend als duurzame investering: we pleiten voor een aanpassing van de EU-regels op dit punt.

ChristenUnie: De ChristenUnie vindt de huidige taxonomie niet scherp genoeg. De uitbreiding naar drie categorieën kan een heel goede manier zijn om meer duidelijkheid te bieden. Meer duidelijkheid zal duurzaam beleggen stimuleren.

Volt: -

11. Een natuurvriendelijke ontwikkeling van infrastructuur voor hernieuwbare energie

Een snelle uitbreiding van wind- en zonne-energie is cruciaal als we onze energiezekerheid willen vergroten en klimaatverandering een halt willen toeroepen. Dit moet echter gebeuren met instemming van omwonenden en op een milieuvriendelijke manier. De nieuwe vergunningsregels in de [Richtlijn Hernieuwbare Energie \(RED\)](#) stellen strakkere termijnen vast voor planningsbesluiten en verplichten de lidstaten om gebieden met een hernieuwbare energieversnelling (Renewable Acceleration Areas, RAA's) aan te wijzen, wat beide welkom is. De regels stellen projecten in RAA's echter ook vrij van milieueffectbeoordelingen - die mogelijkheden bieden voor openbare raadpleging - en vereisen dat alle hernieuwbare energie overal geacht wordt in het hoogste publieke belang te zijn. Deze nieuwe bepalingen ondermijnen het vertrouwen van het publiek in hernieuwbare energiebronnen en de essentiële natuurbeschermingsmaatregelen in de Vogel- en Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water.

Zal uw partij proberen het schrappen van milieubeschermingsregels in de richtlijn hernieuwbare energie terug te draaien en ervoor te zorgen dat we de klimaatcrisis en de biodiversiteitscrisis tegelijkertijd aanpakken?

- Ja, wij zijn van mening dat de snelle uitbreiding van hernieuwbare energiebronnen afhankelijk is van een robuuste, op ecosystemen gebaseerde ruimtelijke ordening, en daarom gaan we de eis van een milieueffectrapportage voor alle projecten opnieuw invoeren en het vermoeden van groot openbaar belang schrappen.
  - **GL-PvdA, D66, SP, PvdD, CU, Volt**
- Nee, we willen de nieuwe vergunningsregels houden zoals ze zijn.
  - **VVD, CDA**
- Nee, we zouden streven naar een nog verdere versoepeling van de natuurbeschermingsregels, die volgens ons te streng en/of administratief belastend zijn voor een snelle uitbreiding van wind- en zonne-energie.
  - -

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: -

VVD: De VVD erkent de noodzaak van de richtlijn hernieuwbare energie, en is blij dat hierin versnelde vergunningsprocedures worden voorgesteld voor duurzame energieprojecten die in het groot openbaar belang zijn.

D66: D66 wil dat alle regionale energieplannen getoetst worden op de effecten op milieu en biodiversiteit

SP: Een economie gebaseerd op schone energie zal de toekomst zijn, met massale installatie van zonnepanelen op dak en windparken op zee, grootschalige isolatie en verduurzaming van woningen. Dit moeten wij realiseren op een manier dat het milieu niet verder aantast, daar moet altijd oog voor zijn.

CDA: -

Partij voor de Dieren: We investeren in de ontwikkeling van duurzame energie en technieken. De doelstelling voor hernieuwbare energie moet omhoog: in 2035 willen we alle energie echt duurzaam opwekken. We borgen een goede milieu- en natuurtoets bij alle vergunningen voor energieprojecten

ChristenUnie: De energietransitie is belangrijk, maar biodiversiteit ook. Daarom mogen we milieueffectbeoordelingen niet overslaan. Dit is belangrijk voor de geloofwaardigheid van natuurbeleid.

Volt: -

12. Versnelde vooruitgang naar een goede staat van rivieren, meren en grondwater

Mensen, dieren en planten zijn allemaal afhankelijk van zoet water om te overleven. Behalve dat zoet water het leven voedt, speelt het ook een sleutelrol in de landbouw, verschillende industriële processen en klimaatregeling. Helaas worden zoetwaterbronnen in Europa bedreigd door vervuiling, overmatige onttrekking en klimaatverandering. De [Kaderrichtlijn Water](#), de belangrijkste EU-wetgeving op het gebied van water, heeft als doel om alle meren, rivieren en grondwater in 2027 weer gezond te maken. Sinds de vaststelling in 2000 is er echter zeer weinig vooruitgang geboekt bij de bescherming en het herstel van stroomgebieden. Bovendien verkeert bijna 60% van de rivieren en meren in de EU vandaag de dag nog steeds niet in goede staat en zijn veel wateren vrijgesteld van de wettelijke verplichtingen. Als uw partij wordt gekozen, krijgt zij de kans om deel te nemen aan dit proces en een betere uitvoering van de Kaderrichtlijn Water te bevorderen.

Is uw partij bereid om er bij de lidstaten op aan te dringen de nodige maatregelen te nemen en sneller vooruitgang te boeken bij het bereiken van de doelstelling van de Kaderrichtlijn Water, namelijk een goede toestand van rivieren, meren en grondwater in 2027?

- Ja, we ondersteunen de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water en zijn van mening dat de lidstaten sneller vooruitgang moeten boeken om de doelstellingen van de richtlijn te halen.
  - **GL-PvdA, D66, SP, PvdD, CU, Volt**
- Ja, we steunen de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water, maar we denken dat de lidstaten meer tijd en flexibiliteit nodig hebben om ze te bereiken.
  - **VVD, CDA**
- Nee, wij zijn van mening dat de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water niet haalbaar is en roepen op om de doelstellingen van de richtlijn te verlagen.
  - -

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: GroenLinks-PvdA wil de waterkwaliteit verbeteren, van het water in onze meren en rivieren tot ons grondwater. We houden de lidstaten aan de gemaakte afspraken, zoals de Kaderrichtlijn Water, en ondersteunen hen op Europees niveau door bronmaatregelen te nemen, zoals het aan banden leggen van het gebruik van pesticiden, microplastics en andere schadelijke chemicaliën en verkleining van de veestapel. Chemische en andere vervuiling door bedrijven pakken we hard aan.

VVD: We zitten in Nederland klem als het gaat om het nakomen van de afspraken uit de Kaderrichtlijn Water. Hoewel de VVD het van groot belang vindt dat oppervlakte- en grondwater schoon zijn, moet er ook rekening worden gehouden met de bijzondere ligging van Nederland, dat benedenstrooms ligt aan een aantal grote rivieren. Dat betekent dat vervuiling die plaatsvindt in andere landen, bij ons terecht komt. Beter bronbeleid in alle lidstaten is daarvoor essentieel: zonder maatregelen in bijvoorbeeld Duitsland, lukt het Nederland zeker niet om aan de eisen uit de KRW te voldoen. Maar dat is niet genoeg. We hebben tegelijkertijd wetgeving nodig die het ons mogelijk maakt om de doelstellingen te behalen. Denk daarbij aan kunstmestvervangers of wetgeving die de toelating van alternatieven voor chemische gewasmiddelen versnelt. En tot slot is er meer tijd en flexibiliteit nodig om de ambitieuze doelstellingen te behalen. We willen namelijk niet dat Nederland nog verder op slot gaat.

D66: Schoon water staat aan de basis van een gezond, fijn leven. In heel Europa is water nog te vies. Nederland doet zijn best om het water steeds schoner te maken. Dat verwachten we dan ook van andere lidstaten. De tijd van treuzelen is voorbij.

SP: De controle op goed waterbeheer wordt wat de SP betreft verbeterd en de normen worden aangescherpt. Er dient nauwlettender toezicht te worden gehouden op de naleving van de regels met betrekking tot het uitrijden van mest door boeren. Benedenstroomse landen zoals Nederland hebben last van lozingen in bovenstroomse landen. Landen zijn verplicht om per stroomgebied samen te werken. Het toezicht en de sancties dienen dan ook verscherpt te worden. De coördinatie bij droogte of overstromingen wordt verbeterd ter bescherming van mens, natuur, milieu, scheepvaart en de agrarische sector.

CDA: -

Partij voor de Dieren: Al lang geleden is vastgelegd dat alle landen in 2027 moeten voldoen aan de doelen voor schoon en gezond water, die zijn vastgelegd in de Kaderrichtlijn Water. Veel landen, waaronder Nederland, liggen nog niet op koers om deze doelen te halen. Europa zal wat ons betreft vasthouden aan de wet, en gaat landen nu aansporen en helpen om de noodzakelijke maatregelen te nemen. Daarnaast willen we dat Europa ook zelf extra maatregelen neemt voor schoon water: er komen bronmaatregelen om oppervlaktewatervervuiling door medicijnresten terug te brengen, de bemestingsnormen worden verlaagd, en er komen veel strengere eisen voor het gebruik van landbouwgif. We verbieden schadelijke stoffen, zoals PFAS en hormoonverstoorders.

ChristenUnie: De doelstelling van de KRW is het bereiken en beschermen van een goede ecologische en chemische toestand van het oppervlaktewater en een goede chemische en kwantitatieve toestand van het grondwater. De ChristenUnie wil dat lidstaten zich maximaal inspannen deze doelen zo snel mogelijk te behalen.

Volt: -

13. Het verbeteren van toegang tot informatie, de rechter en publieke inspraak

Om de EU-wetgeving, met inbegrip van de milieuwetgeving, naar behoren ten uitvoer te leggen, is het van cruciaal belang dat zowel het maatschappelijk middenveld als individuele burgers toegang hebben tot openbare informatie en - indien nodig - via de nationale rechtbanken hun recht kunnen halen. Vanaf 2022 wordt de toegang tot de rechter voor betrokken burgers in 21 van de 27 lidstaten belemmerd door hardnekkige barrières*. Samen met de slechte toegang tot informatie over milieubesluitvorming, omvatten deze belemmeringen beperkingen van het recht van natuur- en milieuorganisaties en individuen om zaken voor de rechter te brengen, hoge en onbetaalbare kosten, en rechters die een ontoereikende reikwijdte toepassen. Als uw partij wordt gekozen, krijgt zij de kans om de uitvoering van de Europese Green Deal te verbeteren door de voortdurende belemmeringen voor de toegang tot informatie en de rechter in de lidstaten aan te pakken en weg te nemen - en zo de grondrechten van de burgers te waarborgen.

*Gebaseerd op de 2022 [Environmental Implementation Review](#) van de Europese Commissie, zie [hier](#), p. 5.

Gaat uw partij zich inzetten voor het verbeteren van de toegang van burgers tot informatie en effectieve toegang tot de rechter?

- Ja, wij verbinden ons aan de nationale uitvoering van de bestaande verplichtingen inzake toegang tot informatie en toegang tot de rechter, en aan de ondersteuning van verdere initiatieven op EU-niveau om de inconsistente en ongelijke naleving van de eisen voor toegang tot de rechter in de EU en haar lidstaten aan te pakken.
  - **GL-PvdA, D66, SP, CDA, PvdD, CU, Volt**
- Ja, we steunen het versterken van de nationale uitvoering van bestaande verplichtingen voor toegang tot informatie en toegang tot de rechter, maar we geloven niet dat verdere initiatieven op EU-niveau nodig zijn.
  - **VVD**
- Nee, we zijn geen voorstander van verdere acties om burgers toegang te geven tot informatie en effectieve toegang tot de rechter.
  - -

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: -

VVD: De VVD is voorstander van het recht van informatie bij besluitvorming over milieuaangelegenheden, zoals vastgelegd in huidige Europese wetgeving (Aarhus-conventie). Dit recht is in Nederland gelukkig goed geborgd. Indien de wetgeving niet goed wordt nageleefd (in bijvoorbeeld andere EU-lidstaten) dient dit beter gehandhaafd te worden door de Europese Commissie.

D66: -

SP: Wij willen energie- en klimaatmaatregelen dichterbij de mensen brengen en samen naar oplossingen zoeken, oplossingen waar iederéén beter van wordt. Inspraak en echte medezeggenschap moeten worden

vastgelegd, net als het meedelen in de opbrengsten en het verlagen van de lasten. Klimaatrechtvaardigheid is, net als alle sociale vooruitgang, het resultaat van maatschappelijk druk, niet de politiek. De SP steunt alle middelen die de werkende klasse helpen in haar eigen emancipatie.

CDA: -

Partij voor de Dieren: De Partij voor de Dieren is van mening dat het recht op toegang tot milieu-informatie en de milieurechter veel beter gewaarborgd moet worden in Nederland en heel Europa. Ook willen we dat overheden alle informatie waarop hun besluiten zijn gebaseerd, actief openbaar gaan maken.

ChristenUnie: -

Volt: -

14. Het stimuleren van een rechtvaardige en eerlijke transitie

De transitie naar klimaatneutraliteit in de EU wordt het sterkst gevoeld op lokaal niveau. Miljoenen burgers zullen zich moeten omscholen of nieuw werk moeten zoeken naarmate vervuilende industrieën worden vervangen door natuurpositieve en klimaatneutrale industrieën. Bovendien hebben huishoudens met de laagste inkomens de meeste moeite om toegang te krijgen tot schone energie en energiebesparende technologieën zoals warmtepompen, elektrische voertuigen en zonnepanelen. Hoewel het huidige [EU-kader voor een rechtvaardige transitie](#) gericht is op snelle vermindering van de koolstofuitstoot in een aantal specifieke regio's, zijn er aanvullende bredere maatregelen nodig. Als de groene transitie niet gepaard gaat met beleid dat de sociale gevolgen ervan verzacht, zullen we te maken krijgen met toenemende ongelijkheid, meer armoede en een verminderde sociale cohesie. Als uw partij wordt gekozen, krijgt zij de kans om deze uitdaging aan te gaan en ervoor te zorgen dat de duurzame transitie niemand in de steek laat.

Zet uw partij zich in voor een rechtvaardige en eerlijke transitie door grootschalige EU-investeringen in energiebesparing, renovatie en omscholings-/herplaatsingsprogramma's op te leggen?

- Ja, wij steunen de invoering van verdere grootschalige EU-investeringsprogramma's om een rechtvaardige en eerlijke transitie te vergemakkelijken.
  - **GL-PvdA, D66, CDA, SP, PvdD, Volt**
- Nee, wij zijn geen voorstander van de invoering van verdere grootschalige EU-investeringsprogramma's om een rechtvaardige en eerlijke transitie te vergemakkelijken.
  - **VVD, CU**

Toelichting deelnemende partijen

GL-PvdA: -

VVD: De VVD vindt het belangrijk om de klimaattransitie voor burgers en bedrijven behapbaar te maken, maar is tegen nieuwe Europees fondsen, zoals het Sociaal Klimaatfonds. Extra problematisch in dat Fonds is het uitkeren van directe inkomenssteun met Europees geld. De VVD vindt dat de EU zich met dit fonds inmengt in sociaal beleid, wat een nationale aangelegenheid is en zo moet blijven.

D66: -

SP: Het is hoog tijd voor klimaatrechtvaardigheid. Klimaatbeleid waarbij we zorgen dat de doelen wel gehaald worden én waarmee we er tegelijkertijd voor zorgen dat huishoudens erop vooruit gaan. Zoals het kosteloos of betaalbaar isoleren en verbeteren van huizen, het uitrollen van snelle treinen en verbeteren van het OV in en tussen landen, het collectief opwekken van duurzame energie en het uit de lucht halen van CO2 door het massaal aanplanten van bomen en ander groen. Het mooie is dat al deze maatregelen voor werkgelegenheid zullen zorgen. Dat kan niet door de grote tweedeling in onze maatschappij in stand te houden. Dat kan niet door te blijven geloven in ongebreidelde economische groei. Dat kan niet door met individuele speldenprikken te hopen dat we groener

worden. En dat kan niet door het subsidiëren van de greenwashing van bedrijven die al sinds de jaren '80 dit probleem hebben zien aankomen en helemaal niks hebben gedaan. Het vergroten van de bestaande maatschappelijke ongelijkheid zal het slagen van klimaatbeleid zo goed als onmogelijk maken. Laten we deze kans pakken om te zorgen voor rechtvaardig klimaatbeleid waar de belangen van mens en milieu boven de belangen van het grote geld gaan

CDA: -

Partij voor de Dieren: We zetten de EU op een ecologisch pad dat de sociale rechten handhaaft en het leven voor iedereen op deze planeet verbetert. Solidariteit is cruciaal, net als sociale rechtvaardigheid en het aanpakken van economische ongelijkheden als onderdeel van de klimaatactie. Investerings in een milieuvriendelijke energievoorziening, in het vergroten en beschermen van de biodiversiteit, in het vergroenen en verduurzamen van onze productieketens versterken de reële economie op de lange termijn. Deze mogen dus niet gehinderd worden door de 3%-regeling van het huidige Stabiliteits- en Groeipact.

ChristenUnie: De ChristenUnie herkent dat de energietransitie gepaard gaat met grote sociaal-economische gevolgen. En we zien de noodzaak van energiebesparingen, renovaties en omscholingsprogramma's. Maar we willen deze verantwoordelijkheid niet volledig bij de EU leggen. Voor een deel kunnen bestaande fondsen gebruikt worden voor de gevolgen van de transitie. Verder zijn de gevolgen per lidstaat heel verschillend, dus kunnen lidstaten dit het beste aanpakken.

Volt: -